

Zjednotenie

Tokugawovci sa nepokúšali prekonať faktický rozpad japonského štátu vytváraním novej centralizovanej štruktúry. Poňali štát ako zväzok **relatívne autonómnych** celkov, panstiev *han*, a svoju hegemoniu budovali na tom, že sa im podarilo stať sa **najväčšími a najbohatšími medzi daimjóami**.

CENTRUM vs ROZDROBENOSŤ

Šógunát zaviedol novú pevnú štruktúru, organizovanosť, ale zostala mu črta z predchádzajúceho obdobia - rozškatuľkovanosť.

Daimjóovské panstvá sa považujú za feudálnu črtu zodpovedajúcu feudálnej rozdrobenosti v Európe. Označenie *han* použili retrospektívne konfuciáni, keďže panstvá sa podobali rovnako nazývaným vnútroštátnym útvarom v starovekej Číne. Pôvodné štátne provincie boli rozdrobené - v rámci jednej provincie bolo niekoľko hanov, iba niektoré provincie patrili celé pod jedného daimjóu (napr. *Tokušima* v Awa, *Wakajama* v Kí, *Jodo* v Jamaširo), a jedným z **najmocnejších bol Kagošima-han, patriaci rodu Šimazu sídliači v hrade v Kagošime na juhu Kjúšú**; nazýva sa aj Sacuma-han. Jeho územie siahalo cez 3 provincie (Sacuma, Ósumi a časť Hjúga), a ako sme videli, podriadilo si aj Rúčúske kráľovstvo. Hanov bolo 250-284 a delili sa na 3 kategórie.

Šógunát sa snažil obmedziť vzájomné kontakty medzi panstvami *han* na minimum, pretože iba to mu poskytovalo istotu, že nedôjde k spolčovaniu medzi nimi a k vytváraniu opozície proti ústrednej moci šógunátu. Zjednotenie spočívalo v tom, že šógunátny režim mal reálnu moc nad všetkými daimjóami a vyžadoval od nich plnenie niektorých všeobecných ustanovení, ale inak sa do vnútorných záležitostí *hanov* nemiešal. *Hany* teda boli pomerne samostatné jednotky, na ktoré bolo územie Japonska počas obdobia edo rozdelené. Pretože táto štruktúra štátu pripomína európsku ranostredovekú feudálnu roztrieštenosť, edoské obdobie sa často charakterizuje ako doba feudálnej rozdrobenosti. Nazýva sa aj „refeudalizácia“, pretože bola opätovná a príliš neskorá (pozdni), čím sa dostávala do rozporu s ekonomickými silami, ktoré v tomto období už dosiahli značne pokročilé štádium a vyžadovali by si nové usporiadanie štátu. Zrejme aj táto nezrovnalosť medzi oneskoreným feudálnym usporiadaním a pokročilými výrobnými vzťahmi spôsobila, že po páde edoského šógunátu v polovici 19. storočia Japonsko veľmi rýchlo prešlo do kapitalistickej fázy ekonomického vývoja.

Šógunskému rodu Tokugawa okrem rodového panstva v Kantó priamo podliehali najväčšie mestá a bane (doly) na zlato, meď a striebro. Tento obrovský majetok umožňoval Tokugawovcom vydržiavať si stále vojenské sily veľakrát väčšie, než by bolo v možnostiach iných daimjóov. Navyše, víťazstvo pri Sekigahare bolo príležitosťou k rozsiahlym konfiškáciám majetkov porazených rodov, z ktorých bolo 87 úplne vyvlastnených. Následne boli desiatky rodov zbavené lén v priebehu 17. storočia s tým, že sa dopustili chýb pri správe zvereného územia alebo sa previnili proti príkazom šógunátnej vlády.

Rigaku

Tokugawovci sa pri spravovaní krajiny rozhodli pre ideológiu novej formy konfuciánstva zvaného na Západe **neokonfuciánstvo** a po japonsky *rigaku* („učenie o Rozume/Logike/Princípe“). Bolo to konfuciánstvo obohatené o určité mystické prvky taoistického a buddhistického učenia, ktoré na jednej strane umožňovalo idealizovať a mýtizovať ideu samurajstva, na druhej strane konfuciánsky dôraz na spoločenskú hierarchiu ako základný princíp fungovania štátu dokonale vyhovoval tokugawovským štátnickým

predstavám. Žena stratila právo dediť a rozhodovať o svojom osude. Kým nevera manžela sa nepovažovala za nemorálnu, nevera manželky sa v samurajských a bohatých meštianskych rodinách trestala smrťou alebo poslaním do nevestinca, kde bola odsúdená na život *yakko* dosl. „otrokyne“ - prostitútky najnižšej úrovne.

Daimjóovské rody, ktorých počet sa pohyboval okolo 250 a až častejším delením lén v 19. storočí vzrástol na 284, boli rozdelené do 3 kategórií; rozhodujúcim hľadiskom v tomto rozdelení bola bitka pri Sekigahare:

Prvú tvorili rody príbuzné s Tokugawovcami (šinpan), medzi ktorými zaujímali výsadné postavenie tri, odvodzujúce pôvod od mladších Iejasuových synov (gosanke). Bol to rod daimjóov z Owari, Kii (Kí) a Mita, z ktorých sa mohol vybrať šógun v prípade, že by v hlavnej tokugawovskej línii nebol vhodný následník.

V 18. stor. k nim pribudli ďalšie tri (gosankjó), rody Tajasu, Hitocubaši a Šimizu.

Do druhej kategórie náležali dediční vazali Tokugawovcov (fudai), ktorí stáli po Iejasuovom boku už pred rozhodujúcim stretom pri Sekigahare. „Fudai daimjó“ boli považovaní za spoľahlivo loajálnych, a preto sa z ich radov vyberali úradníci do funkcií v šógunátnej systéme. V 18. storočí bolo daimjóov fudai 145, ale väčšinou mali len malé léna. Najbohatší bol rod Ii.

Treťou kategóriou boli vonkajší daimjóovia (tozama), čiže zvyšky starých daimjóovských rodov z obdobia „Bojujúcich štátov“ a bývalí **Nobunagovi** vazali, ktorí sa podrobili Iejasuovi až po Sekigahare. Nikdy sa netešili plnej dôvere a po celú dobu tokugawovského šógunátu boli zbavení práva prístupu do funkcií v šógunátnej vláde. Spolu ich bolo 97. Patrili k nim bohaté rody z okrajových oblastí ako Šimazu-ovci (panstvo Sacuma-han), Móri-ovci (Čóšú-han), klesli sem aj Hosokawovci, ktorí dostali han Kumamoto na Kjúšú.

Na území daimjóovských panstiev neexistovali **nijaké inštitúcie** šógunátnej vlády a okrem všeobecnej zodpovednosti za správu zvereného léna nemuseli daimjóovia skladať šógunátu účty zo svojej činnosti. Šógunát spočiatku nevyžadoval od panstva žiadnu pravidelnú daň, chod šógunátneho úradného aparátu hradili Tokugawovci zo ziskov svojich zemí.

Ponechali daimjóom vlastnú ozbrojenú ochranu. Ale ihneď po páde Ósaky dal Iejasu príkaz, že v každom panstve môže byť ponechaná len **jedna** pevnosť ako sídlo daimjóa a všetky ostatné musia byť **zbúrané**.

Opatrenia na kontrolu daimjóov vyvrcholili v roku 1635 zavedením systému striedavej služby (sankin kótai). Daimjóovia bývali striedavo rok na svojom panstve a ďalší rok v sídelnom šógunovom meste Edo, kde navyše v dobe svojej neprítomnosti museli ponechávať ženy a deti ako rukojemníkov (rukojmi). Systém striedavej služby znemožňoval daimjóom usadiť sa pevne na panstve, a navyše ich finančne vyčerpával. Pobyt v Ede, ktoré vzápätí (záhy) získalo lesk sídelného mesta, bol veľmi nákladný. Daimjóovia sem prichádzali s celým dvorom, a preto tu museli udržiavať priestranné sídla. Zvyšky palácových záhrad, ktoré sa zachovali v mnohých tókijských zelených enklávach, vypovedajú o prepychu daimjóovských sídiel, z ktorých sa inak takmer nič nedochovalo. ((FOTO Rikugien, Šin-Edogawa kóen)

Ešte za Iejasuovho života bola vypracovaná prvá verzia Zákonníka vojenskej šľachty (Buke šohatto), podľa ktorej existovalo len **absolútne podriadenie alebo vzbura**.

Vo vojenskej šľachte buke popri daimjóoch existovala ešte oveľa početnejšia vrstva strednej a nižšej šľachty, väčšinou provinčných samurajov, ktorí pôvodne spájali hospodárenie na svojich majetkoch s občasou vojenskou službou pre toho, voči komu niesli vazalský záväzok, alebo na čiu stranu sa pripojili. Bola to vrstva silne diferencovaná. Do dôb Hidejošiho bola výrazná práve snaha utužiť vazalské väzby nižšej šľachty k vyššej, prerušiť jej bezprostredné kontakty s roľníctvom a upevniť jej vnútornú hierarchiu.

V oficiálnom sociálnom členení obyvateľstva tvorili samuraji (ši) najvyššiu kategóriu, na ktorej vrchole stál šógun, pod ktorým sa hierarchicky zaraďovala ostatná vojenská šľachta. Ostatné kategórie tvorili roľníci nó, remeselníci kó, obchodníci šo. Všestranná nadradenosť samurajstva nad nimi bola formálne vyjadrená výsadou **nosiť zbraň** a používať **rodové meno** a dávalo všetkým samurajom právo vzťahovať bez trestne ruku na kohokoľvek z nižšej sociálnej kategórie.

Zvláštne postavenie medzi **samurajstvom** zaujímali **priami vazali šógunského rodu**, rozdelení na dve skupiny. Vlajkonosiči (praporečníci) hatamoto, ktorých bolo asi 5 tisíc, mali právo audiencie u šóguna, kým ostatných 18 tisíc vazalov gokenin bolo bez tohto práva. Vazali hatamoto mali vyššie práva ako daimjóovia tozama a boli podobne ako daimjóovia fudai povolávaní do vysokých funkcií.

Podiel vojenskej vrstvy na celkovom počte japonského obyvateľstva sa odhaduje asi na 7%, čiže niečo vyše dvoch miliónov. Bol to počet značne vysoký, hlavne ak uvažíme parazitický charakter samurajstva. Časť samurajov sa síce časom uplatnila v správnom aparáte panstva, niektorí sa venovali štúdiu, ale mnohí ostávali klasickými bojovníkmi, ovládajúcimi len vojnové remeslo, ktoré sa stávalo stále viac samoúčelným, lebo za tokugawovského šógunátu prestali domáce vojny a Japonsko nebolo až do polovice 19. storočia ohrozené zvonku (zvenčí).

Závažným problémom boli samuraji, ktorí sa ocitli bez pána (*rónin*). Niektorí sa sami z rôznych dôvodov odlúčili od daimjóovej družiny, iní stratili pána preto, že daimjóovi sa konfiškovalo jeho léno. Hoci boli deklasovaným živlom a vyvolávali mnoho problémov, chránilo ich privilégium ich samurajského pôvodu, a preto ich šógunátna vláda trpela.

Úplne mimo horeuvedenej spoločenskej štruktúry ši-nó-kó-šo stál cisársky dvor a dvorská šľachta v Kjóte. Ich postavenie určoval Zákonník cisárskeho dvora a dvorskej šľachty (*Kinčú narabini kuge šohatto*), zostavený podobne ako Zákonník vojenskej šľachty roku 1615. Jeho prvý článok jednoznačne vymedzoval sféru činnosti cisára tým, že mu ukladal venovať sa štúdiu klasických spisov a skladaniu veršov ako tradičným zamestnaniam panovníka.

V ďalšom texte sú presné ustanovenia o udeľovaní hodností, o ceremoniálnych odevoch, vyhlasovaní érapod. Styky medzi dvorom a vojenskou šľachtou boli krajne obmedzené a dvor

v Kjóte

žil pod dozorom spoľahlivých šógunátnych vazalov.

Podobne nakladal šógunát s náboženskými inštitúciami. Pridelil síce buddhistickým kláštorom úlohu bdieť nad tým, aby sa medzi ľuďmi nerozmohlo kresťanstvo, ale inak nevidel ani v buddhizme, ani v šintó základné piliere štátnej ideológie.

Iejasu rozhodoval sám - s prihliadnutím na názor radcov, ktorých si sám vyberal; až za tretieho šóguna

Iemicua vznikli stále orgány šógunátnej vlády, v ktorých však nebola zreteľne oddelená moc výkonná, zákonodárna a súdna. Šóguni sa obklopovali asi troma desiatkami hodnostárov z daimjóov fudai alebo vazalov hatamoto. Najvyšším bol kancelár (*tairó*), ktorý však bol menovaný len za mimoriadnych okolností, inak bola táto funkcia ponechávaná neobsadená. Štyria alebo piati daimjóovia fudai dostávali hodnosť seniorov (*ródžú*). Ich úlohou bolo zaoberať sa problémami celoštátneho významu. Striedali sa po mesiaci v službe a len k rozhodovaniu o zvlášť dôležitých záležitostiach sa schádzali ku kolektívnym poradám. O stupeň nižšia bola hodnosť mladších seniorov (*wakadošijori*), ktorým bol zverený dohľad na tokugawovské panstvá a na šógunátnych vazalov. Striedali sa v službe jeden po druhom, rovnako ako senióri ródžú. Táto **permanentná rotácia** hodnostárov mala zabrániť prílišnej koncentrácii moci v rukách nejakého rodu alebo jednotlivca.

Vzhľadom k samosprávnosti panstiev **nebola** vytvorená sieť **miestnych** šógunátnych orgánov. Predstavitelia šógunátu dozerali len na Kjóte a niekoľko ďalších miest, ktoré boli

podriadené šógunátu, a na šógunátne pevnosti. Dohľad na správu ostatných hanov vykonával šógunát len náhodne a tajne prostredníctvom veľkých inšpektorov (*ómecku*), ktorých bývalo obyčajne 5. Nepôsobili verejne, boli vysielaní inkognito do hanov, boli teda akosi tajnou spravodajskou službou šógunátu.

Správne orgány v rámci hanov vytvárali sami daimjóovia podľa vzoru správy tokugawovských území a funkcie v nich obsadzovali svojimi samurajmi.

Usporiadanie Edoského šógunátu **ostávalo v podstate nemenné** celých 250 rokov. K tejto nemennosti prispelo aj to, že od svojho počiatku šógunát smeroval k tomu, aby sa odsekol od vplyvov zo zámoria a vytvoril z Japonska takmer hermeticky uzavretý priestor.

Dôvody obratu v postoji šógunátu voči zahraničiu treba hľadať v rastúcich obavách, že styky s cudzinou môžu ohroziť feudálnu štruktúru, o ktorej všestranné upevnenie šógunát usiloval. Okrem toho, predstavitelia feudálneho Japonska podozrievali Európanov z kolonizátorských úmyslov.

Do úvah o ďalšom vývoji stykov s cudzinou vstúpil ešte jeden závažný moment. Šógunát a daimjóovia sa začali obávať, že kresťanská ideológia podnieti protifeudálny boj roľníctva. Činnosť portugalských a španielskych misionárov v Japonsku sa zameriavala hlavne na príslušníkov vládnucej triedy, od ktorej obrátenia na kresťanskú vieru si Európania sľubovali najväčší úspech. Avšak koncom 16. storočia, keď Hidejošioho protikresťanský edikt sťažil podmienky pôsobenia cudzincov v Japonsku, stúpila úloha domácich – japonských duchovných, ktorí sa vo väčšej miere obracali k prostému ľudu. V tejto dobe vstúpil vývoj kresťanstva v Japonsku do novej etapy, pre ktorú je charakteristické jeho šírenie medzi roľníctvom, mestským obyvateľstvom a nižším samurajstvom, pričom jeho vplyv zasahoval aj do východných oblastí krajiny, ktoré neboli v bezprostrednom styku s cudzinou. Kresťanské učenie v abstraktne zidealizovanej podobe, ako ho prijímali prostí roľníci a mestská chudoba, prinášalo nové idey o rovnosti ľudí a láske k blížnemu, ktoré nápadne kontrastovali s konfuciánskymi zásadami nerovnosti a podriadenosti, presadzovanými šógunátom. Keď sa objavili prípady, že požiadavka slobody vyznania bola sprevádzaná odopretím poslušnosti, začala sa roku 1613, ešte za života Iejasua, nová vlna prenasledovania kresťanov.

Počet kresťanov v Japonsku vo vtedajšej dobe sa odhaduje asi na 2% obyvateľstva. Šógunát vypovedal z krajiny tristo cudzích misionárov a s nimi museli opustiť vlasť aj tí z vysokých predstaviteľov vládnucej triedy, ktorí sa hlásili ku kresťanstvu. Odchádzali na kontinent a mnohí z nich podporili nové japonské enklávy, ktoré sa tvorili napríklad v Sajáme (angl. zápis „Siam“ – niekdajší názov Thajska).

Proti nižšiemu samurajstvu a prostému ľudu sa spustili kruté represálie. Mučenie a hromadné popravy na verejných miestach mali kresťanov zastrašiť a súčasne demonštrovať moc vládnuceho systému. Do roku 1635 si táto vlna prenasledovania vyžiadala asi 280 tisíc obetí na životoch.

Prenasledovanie kresťanov slúžilo okrem iného k dôkladným previerkam všetkého obyvateľstva, v rámci ktorých sa zaviedla povinná **registrácia v buddhistických kláštoroch**.

Tento vystupňovaný útlak viedol tiež k desiatkam vzbúr a roľníckych povstaní, ktorými edoské obdobie oplývalo.

Spolu s prenasledovaním kresťanov šógunátna vláda krok za krokom obmedzovala styky s cudzinou. Roku 1616 boli pre cudzie lode s výnimkou čínskych uzavreté všetky japonské prístavy okrem Hirada a Nagasaki; juhozápadným daimjóom bolo pritom zakázané urdžiavať obchodné styky s cudzími kupcami. O osem rokov neskôr (1624) bolo zakázané Španielom pod trestom smrti prichádzať do Japonska. Roku 1635 vyšiel izolačný výnos, ktorý zakazoval všetkým Japoncom bez výnimky výjazd za hranice. Tí, ktorí boli mimo Japonska, sa nesmeli pod hrozbou trestu smrti vrátiť späť do vlasti.

Aj pre Číňanov, ktorí sa tešili zatiaľ najväčšej voľnosti, boli nakoniec uzavreté všetky prístavy okrem Nagasaki a Hirada a Portugalcov nútene presťahovali na umelo vybudovaný ostrovček **Dedžima** v nagasackom zálive.

Roku 1639 boli navždy vyhostení z Japonska Portugalci a posledným Európanom, ktorí ešte zostávali, Holanďanom, bol daný roku 1641 neočakávane príkaz presťahovať faktóriu Východoindickej spoločnosti z Hirada na Dedžimu. Tam bol povolený pobyt asi desiatke úradníkov, ktorých úlohou bolo obstarávať záležitosti námornej a obchodnej prevádzky Východoindickej spoločnosti v Japonsku.

Holanďania žili na Dedžime pod stálym dozorom šógunátneho úradníctva, bez povolenia a sprievodu ktorého nesmeli opustiť pôdu faktórie. Požadovalo sa od nich, aby každoročne vykonali, opäť pod prísny dohľadom, cestu do Edo a zložili hold a bohaté dary šógunovi. Pri tejto príležitosti obvykle museli úradníkom ústrednej vlády zodpovedať rad otázok týkajúcich sa pomerov v Európe. Pre šógunát to bol jediný zdroj informácií o vonkajšom svete. Čínski obchodníci mali až do roku 1688 väčšiu voľnosť, ale potom boli vykázaní len do vymedzeného priestoru pri Nagasaki.

Obchodovanie s porcelánom cez Hirado ((FOTO imari, kakiemon).

Holanďania dovážali do Európy porcelán najprv z Číny, ale po vojne, ktorá zmetla dynastiu Ming a nastolila dynastiu Čching, sa vývoz porcelánu upriamil práve na Japonsko, na dielne neďaleko Hirada – na SZ Kjúšú.

V Európe obľuba porcelánu spolu so správami z Číny o tamojších kamenných záhradách, koncipovaných na princípe asymetrie, dali po roku 1700 európskym sídlam v Paríži a Londýne nový módný impulz, ktorý sa napokon prejavil ako **rokoko**, asymetrizácia baroka.

Pravidlá a regulácie sa v tokugawovskom šógunáte uplatňovali vo všetkých odvetviach života. Napr. roku 1641 postihla Japonsko neúroda, po ktorej nastal hlad. Ukázalo sa, že usadlosti žijúce na hranici najnutnejšieho minima nie sú schopné zaisteť za takejto mimoriadnej situácie reprodukciu ani splniť daňové povinnosti. Pre feudálov to bolo varovanie, na ktoré šógunát reagoval snahou viesť roľníkov k usilovnejšej práci a skromnejšiemu životu. Roku 1643 boli stanovené pravidlá, ktorými sa mal riadiť život a práca sedliakov. Napr. ryžu mali jesť len pri výnimočných príležitostiach a inak sa živiť ostatným obilím alebo sójou. Aby si usadlosti zachovali minimálnu potrebnú rozlohu, bolo zakázané odpredávať pôdu. O 30 rokov neskôr (1673) bolo s obdobným cieľom obmedzené delenie pôdy medzi šľachticmi.

Výška odnímaného nadvýrobku sa ustálila zhruba v pomere 1:1, čo bolo zmiernenie oproti časom Hidejošioho, kedy bol pomer 2:1, teda 2 diely vrchnosti a 1 diel roľníkovi.

Dediny boli rozdelené do skupín po niekoľkých usadlostiach (obvykle po piatich, odtiaľ názov „skupiny piatich“ – *goningumi*), ktoré spolu niesli zodpovednosť za správanie všetkých členov, plnenie povinností a dodržiavanie príkazov. Skupiny piatich fungovali na princípe vzájomného ručenia, čo znamenalo, že za prehrešok ktoréhokoľvek člena niesli všetci spoluzodpovednosť.

V roku 1669 sa vzbúrili kmene Emiši, ktoré boli v predchádzajúcich storočiach vytláčaní zo severného Honšú na ostrov Ezo – dnešné Hokkaidó. Pre túto dobu už vieme s istotou, že ide o dnešných Ajnuov. Títo sa pokúsili zastaviť ďalšiu kolonizačnú tendenciu Japoncov osídľovať aj južné oblasti Hokkaida. Odpor Emišiov – Ajnuov bol však márný a územie ostrova Ezo – neskoršie Hokkaidó - bolo stále viac zaberané do japonského štátu. Porážka v niekoľko rokov sa ťahajúcej vojne s Japoncami podryla základy ajnuskej spoločenskej

štruktúry a od tejto doby pozorovať postupný úpadok ajnuskej politickej štruktúry a ich svojráznej kultúry, vedúcej až k praktickému vymretiu ajnuštiny koncom 20. storočia.

Ako sme už spomenuli, kultúra približne jedného storočia okolo roku 1600 vykazuje spoločné prvky, ktoré jej prisúdili označenie kultúra **Momojama** alebo **Azuči-Momojama**, podľa reprezentatívnych pevností prvých dvoch zjednotiteľov – Azuči Oda Nobunagu a Momojama Tojotomi Hidejošiho. Práve budovanie pevností nového typu je pre toto obdobie charakteristické. Hrad prestáva plniť rýdzo obrannú funkciu a stáva sa rezidenciou reprezentujúcou majestátnosť jeho majiteľa. Objavil sa nový prvok v japonskej architektúre – hradná veža tenšukaku. Vysokú budovu vežovitého tvaru dovtedy Japonsko poznalo len v buddhistickej architektúre ako pagodu - tó či jej neskoršiu stredovekú obmenu - šariden. V pevnostiach obdobia Momojama sa veža stala prvýkrát súčasťou svetskej stavby a je dodnes najnápadnejšou časťou zachovaných či zrekonštruovaných hradov.

Daimjóovské rezidencie vnútri pevnosti sa stavali v štýle šoinzukuri, ktorý pokračoval v ašikagovskej tradícii, ale s **novou pompéznosťou**, ktorá **kontrastuje** s muromačiskými tendenciami po prostote z doby kultúry Východných vrchov. Interiéry momojamaského obdobia boli bohato zdobené maľbami na posuvné dvere *fusuma*, na ktorých sa rozvíjalo dekoratívne maliarstvo školy *Kanó* typické v tomto období výraznými farbami často na zlatom podklade. Používalo sa aj nápadné ozdobné kovanie. Väčšina z týchto rezidencií sa nezachovala, v súvislosti s rušením šógunátu koncom 19. storočia, ale vzácné zachované ukážky tejto kultúry sú hrad Himedži a kjótsky hrad Nidžó-džó „Hrad v Druhom rade“ - kjótska rezidencia tokugawovských šógunov. Takisto sem patrí Tóšógú, pompézne zdobené mauzóleum prvého edoského šóguna Tokugawa Iejasua v Nikkó, asi 100 km severne od Tókja.

Protipólom k pompéznosti samurajských sídiel je cisárske Kacura-rikjú (rikjú = vidiecke alebo mimomestské sídlo), nachádzajúce sa na okraji Kjóta pri rieke Kacura. Je tiež v štýle *šoinzukuri*, ale jeho prostota ho približuje skôr k štýlu čajových chyží čašicu než k sídlam šógunov a daimjóov.

Z kráľovstva Rúčú sa koncom 16. storočia rozšíri nový hudobný nástroj sanšin, v Japonsku mierne pozmenený a nazvaný šamisen. Začali ho používať rozprávači príbehov džóruri a spojením s bábkami (loutkami) tak vznikla nová divadelná forma – bábkové divadlo *ningjó-džóruri* (skrátene *džóruri*), od 19. storočia nazývané aj bunraku. Čo sa týka divadla **hereckého**, popri dráme **nó**, ktorá sa v období edo stala exkluzívnym umením samurajskej elity, sa v Kjóte a nových veľkomestách Edo a Ósaka rozvíja **nový** typ meštianskeho divadla, nazývaný kabuki. Kabuki boli pôvodne tanečné scény predvádzajúce veselý život v zábavných štvrtiach, ale po sérii šógunátnych zákazov, motivovaných morálnymi dôvodmi, sa z neho koncom 17. storočia vyformovalo dramatické umenie, ktoré tvorilo akýsi ľudový **protiklad** elitnej dráme nó. Rozvoj kabuki za veľkého dramatika menom Čikamacu Monzaemon už symbolizuje **vrcholné** obdobie edoského šógunátu, známe ako doba Genroku: ide zhruba o dve desaťročia okolo roku 1700.

Čo sa týka vplyvu Európanov, z dôvodu následných reštrikcií bol v hlavnom prúde japonskej kultúry mizivý, avšak zanechal jasnú stopu napr. v japonskej kuchyni a v neskoršom záujme o európsku vedu. Nachádzajú sa aj menej priame vplyvy v oblasti scénických umení.

Popri Kjóte vznikli dve úplne nové veľkomestá, **Ósaka** a **Edo**. Edo malo pri prvom sčítaní r. 1721 pol milióna **mešťanov čónin** (samurajstvo sčítaniu obyvateľov nepodliehalo) a Ósaka 380 tisíc obyvateľov. Kjóto bolo len o niečo menšie s 360 tisícmi. Mešťania týchto nových veľkomiest sa zaoberali remeslom a obchodom. Rozvíjali peňažné hospodárstvo a tvorili podprivilegovaný svet sám pre seba. Mnohí mešťania sa bohatstvom začali blížiť daimjóom, ale boli povinní držať sa skromne a ich spoločenský život bol vymedzený len v špeciálnych zábavných štvrtiach troch veľkomiest; tieto zábavné štvrte pripomínali dnešný Disneyland: za

bránami zábavnej štvrte sa začínal virtuálny svet, oblasť snov a ireálnych vzťahov, kde neplatili stavovské rozdiely, kde divadlá, reštaurácie, domy gejši a verejné domy poskytovali obchodníkovi zábavu a pocit dôležitosti. Nový typ obchodného veľkopodnikateľa sa označuje výrazom ton-ja. Títo veľkopodnikatelia sa začali spájať do združení s cieľom monopolizovať trh a kontrolovať ceny a ich činnosť napokon schválil aj šógunát.

Kultúru doby Genroku (okolo 1700) charakterizuje pojem „*ukijo*“, prchavý (č. pomíjivý) svet. Tento pôvodne buddhistický pojem vyjadruje túžbu vychutnať si doplna každú príjemnú chvíľku života. Na rozdiel od pôvodného buddhistického vnímania prchavosti ho v dobe Genroku charakterizuje zmyselnosť, farebnosť, ktorá sa dodnes zachovala v ženskom kimone a v jeho často nesúrodých, ale pritom navzájom prekvapivo ladiacich farbách a vzoroch. Bohatosť vzorov sa prejavila aj na porceláne, ktorého výroba sa prudko rozvila potom, čo kórejský majster Ri Sanpchon (jap. Ri Sampei) našiel na SZ Kjúšú pri meste Arita náleziská kaolinu – bielej hliny, z ktorej sa dá vypáliť biela keramika zvaná porcelán. Porcelán, k tomu povedať: Hirado, Holanďania, chaos v Číne.). Obrazy prchavého sveta „*ukijoe*“ sa šírili drevotlačou najprv čiernobiely a neskôr aj farebnou. Jedným z najvýznamnejších maliarov *ukijoe* žil v neskorom edoskom období - Kitagawa Utamaro (1753-1806.) Významným výtvarníkom doby Genroku bol aj Ogata Kórin (reprezentatívne dielo: *Kó-haku-bai zu bjóbu* „Obrazový paraván s karmínovými a bielymi ume“).

V literatúre doby Genroku je dôležitou udalosťou vznik predka neskoršieho *haiku*. Pôvodne išlo o *hokku*, úvodné trojveršie k dlhej nadpájanej básni *haikai*. Ako samostatný literárny žáner ho etabloval básnik Macuo Bašó (1644-1694), ktorý *hokku* začal používať samostatne v svojich poetických denníkoch. Ide o najkratší básnický útvar na svete.

Doba Genroku predstavuje vrchol edoského obdobia, ktorý už potom nebol prekonaný. V 18. storočí novo sa formujúca meštianska ekonomika, smerujúca ku kapitalizmu, stále viac kontrastovala s prísne udržiavanými pôvodnými metódami riadenia hospodárstva, ktoré sa napríklad usilovali riešiť krízy, samurajskú zadlženosť a roľnícke hladomory neustálym vyzývaním po väčšej skromnosti. Šógunát musel neustále prikračovať k novým a novým pokusom o reformy, ktoré však boli charakteru morálno-ideologického a samozrejme nevychádzali z vnútorných potrieb ekonomiky. Zvyšovalo sa zadlžovanie roľníctva a zdaňovanie privilegovaných vrstiev. Vďaka tomu dochádzalo aj k určitým uvoľneniam v oblasti zákazu cudzích vplyvov a veľa japonských učencov sa venovalo štúdiu holanďiny a jej prostredníctvom čítaniu holandských kníh o západnej medicíne a prírodných vedách. Tento učenecký smer sa nazýval *rangaku*, kde RAN je skratka z *Oranda* = Holandsko. Do japončiny vtedy preniklo veľa slov z holanďiny. Niektoré z nich dodnes ostali súčasťou aktívnej slovnej zásoby.

Okrem toho sa rozvíja aj škola *Mito*, ktorá pracuje na obrovskom projekte veľkej národnej histórie *DaiNihonši* („Veľkojaponské dejiny“), ktorej zostavenie trvalo 200 rokov a skončilo sa až r. 1906. Tretím dôležitým intelektuálnym smerom bolo *kokugaku*, „národná veda“, programovo sa odkláňajúca od duchovnej závislosti na Číne a hľadajúca podstatu japonskosti v najstarších japonských literárnych pamiatkach a v idei božského cisára. Najdôležitejším predstaviteľom *kokugaku* bol Motoori Norinaga (1730-1801).

V edoskom období sa zväčšila plocha obrábanej pôdy, rozšírilo sa pestovanie bavlny a iných technických plodín. Napriek tomuto poľnohospodárskemu rozmachu však Japonsko postihli dva ďalšie veľké **hladomory**, v 18. aj 19. storočí – 1783-7, a 1836-7.

Objavujú sa aj prvé pokusy vonkajšieho sveta o kontakt s Japonskom. R. 1792 vysielala Rusko prvý pokus o nadviazanie obchodných stykov medzi Sibírou a severným Japonskom. Váhavosť japonskej reakcie však spôsobila nezdar tejto misie.

Zánik edoského šógunátu rodu Tokugawa

Prvá polovica 19. storočia bola sledom udalostí, ktoré smerovali k postupnému zániku edoského šógunátu a nastolili významný zlom v japonských dejinách.

Posledným pokusom šógunátu zlepšiť postavenie vojenskej šľachty boli reformy éry Tempó, ktoré sa začali r. 1841. Avšak ich plné dovŕšenie bolo pozastavené r. 1843, čo odhalilo slabosť šógunátu.

Oveľa významnejšie boli reformy, o ktoré sa pokúsili niektoré panstvá han. K významnému pokroku dochádzalo hlavne v tzv. juhozápadných hanoch, ktoré aj vďaka živším kontaktom so zámorím dokázali uplatňovať aj poznatky zahraničnej techniky. Predovšetkým išlo o Sacuma-han, zaberajúci juh Kjúšú a Čošú-han na najzápadnejšom konci Honšú. Úspech reforiem, ktoré sa na ich území uskutočňovali, viedol k posilneniu ich hospodárskej aj vojenskej moci. Takisto viedol k vzostupu nižšieho samurajstva, ktoré sa na týchto reformách aktívne podieľalo a dostávalo sa tak aj do vysokých funkcií v rámci svojho hanu.

Medzi nižším samurajstvom sa postupne do popredia dostáva idea úcty k cisárovi - SONNÓ. Vyformovala sa z konfuciánstva, na ktorom edoský šógunát zakladal svoje štátnické zriadenie. Podriadenie panovníkovi je v konfuciánstve zásadnou myšlienkou; vplyvom škôl *Mito* a *kokugaku* sa táto myšlienka obohatila o šintóický rozmer hlásajúci nebeský pôvod panovníka a jeho božské poverenie vládnuť nad Japonskom. Východisko z krízy krajiny v prvej polovici 19. storočia sa hľadalo v upevnení uvoľnených spoločenských väzieb, do ktorých bol zahrnutý aj vzťah cisár-šógun. Aj šógun bol teoreticky poddaným cisára a sám šógunát túto skutočnosť formálne uznával tým, že každý nastupujúci šógun prijímal od cisára poverenie k vláde. Tento akt bol však rýdzo ceremoniálny.

K idei sonnó sa pridala aj myšlienka zapudenia cudzincov – džói. Táto tiež vychádzala z konfuciánskeho delenia na domáce a cudzie, pričom prvenstvo patrilo práve domácemu, kým cudzím sa opovrhovalo.

Sonnó-džói, kombinácia idey úcty k cisárovi a zapudenia cudzincov, sa výrazne dostala do popredia hlavne v posledných dvoch dekádach šógunátu – 50ych a 60ych rokoch 19. storočia, kedy došlo k násilnému prerušeniu izolácie Japonska:

Po niekoľkých márných pokusoch európskych mocností, ktoré sa pokúšali preniknúť do Japonska, sa to napokon podarilo **Spojeným štátom**, ktoré sa rozhodli prinútiť Japonsko k rokovaniu aj za cenu násilia. Spojené štáty boli síce v porovnaní s vedúcimi mocnosťami hospodársky a vojensky **menej vyspelé**, ale napriek tomu sa cieľavedomo usilovali o prenikanie do Tichomoria, čo bolo popudom k ich záujmu o oblasť Ďalekého východu a hlavne Japonsko. V jednotlivých akciách, napríklad práve voči Japonsku alebo Kórei, zaujímali veľmi tvrdý postoj, čím docieľovali určitý predstih v nadväzovních kontaktov a získavaní výhod, ale neboli schopné si toto prvenstvo trvale zabezpečiť. Roku 1853 priplávala k Edu americká flotila štyroch vojnových lodí pod velením Matthewa Perryho, ktorý priviezol list amerického prezidenta Fillmorea, požadujúci uzavretie zmluvy o obchode. Americké tzv. „Čierne lode“ s delami namierenými na sídlo šógunátnej vlády vyvolali paniku. Šógunát, ktorý sa už nemohol vyhnúť rokovaniu, si vyžiadal ročnú lehotu na rozmyslenie a Perry skutočne odišiel s tým, že o rok sa vráti po odpovedi.

Šógunát si bol vedomý neschopnosti Japonska vzdorovať ozbrojenému útoku moderných vojnových lodí, ale súčasne váhal dať Američanom kladnú odpoveď. V tejto zložitej situácii urobil krok, ktorý nemal za dva a pol storočia vlády Tokugawovcov obdoby. Obrátil sa na **cisársky dvor** a niektorých daimjóov s otázkou na ich názor. Neskrýval, že stav vecí je krajne vážny. Dvor a daimjóovia možnosť rokovania s cudzincami úplne **zamietli**. Ich hovorcom sa stal Tokugawa Nariaki, predstaviteľ školy Mito z bočnej vetvy Tokugawovcov, ktorý naliehal, aby sa začali prípravy k vojenskému stretnutiu. Šógunát si však uvedomoval, že taký plán je úplne nereálny a že v danej situácii ozbrojený boj sa nemôže pre Japonsko

skončiť inak ako porážkou. Preto šógunát v snahe dosiahnuť dohodu s dvorom ponúkol Tokugawa Nariakimu funkciu poradcu.

Keď o rok neskôr, roku 1854 prišiel Perry znova a opäť hrozil zbraňami, šógunát ustúpil a podpísal v Kanagawe (dnešná Jokohama) so Spojenými štátmi zmluvu o priateľstve. Američania dostali právo prichádzať do prístavu Šimoda na polostrove Izu a do Hakodate na ostrove Hokkaidó a v obmedzenej miere tam obchodovať. Podobné zmluvy, ktoré ešte neboli svojim charakterom nerovnoprávne, boli v nasledujúcom roku uzavreté aj s Veľkou Britániou, cárskym Ruskom a Holandskom.

Mocnosti sa však s týmito zmluvami neuspokojili a v ďalších rokoch si vymohli ďalšie zmluvy zaručujúce právo voľného pohybu v otvorených prístavoch a *exteriority* (tj. nepodliehali japonským zákonom). Cudzí obchodníci mali záujem predovšetkým o suroviny – hlavne surový hodváb a bavlnu, a dovoz cudzieho priemyslového tovaru konkuroval remeselnej výrobe. Keďže zlato bolo v tomto období v Japonsku lacnejšie v pomere k striebru, v prvých rokoch to cudzinci využívali na jeho hromadné vyvážanie.

Tým, že šógunát nakoniec pod tlakom okolností **ustúpil** a podpísal zmluvy s cudzími mocnosťami, nastal v hnutí sonnó-džói závažný zlom, pretože stúpenci dôsledne **proticudzineckej** politiky zaujali voči šógunátnej vláde **kritický postoj** a začali sa zoskupovať okolo **cisárskeho** dvora v Kjóte. Tu našli platformu pre formuláciu svojich požiadaviek zaznávaní daimjóovia zo skupiny tozama a na celoštátnu politickú scénu začali vstupovať aj nižší samuraji.

Bol to veľký sociálny prelom a táto nižšia vrstva zohrala dôležitú úlohu v procese vedúcom k pádu šógunátu. Táto skupina sa snažila v r. 1858 presadiť svojho kandidáta na šóguna, ktorý bol synom už spomínaného Takugawa Nariakiho z Mito. Bol však dosadený druhý kandidát Iemoči. Jeho kancelár Ii Naosuke bol o dva roky nato, r. 1860 zavraždený a šógun začal proti opozícii robiť čistku, najmä keď sa zistilo, že atentát na kancelára Iiho bol výsledkom sprisahania (spiknutí), na ktorom sa zúčastnili nižší samuraji z panstiev Mito, Sacuma, Čošú a Tosa. Tento čin bol signálom k ďalšej aktivizácii hnutia sonnó-džói. Na druhej strane však bol aj varovaním pre šógunát, ktorý si uvedomil, že silou už opozíciu nepotlačí, a tak sa **vrátil k pokusom** o dohodu s cisárskym dvorom a okolo neho zoskupenou dvorskou šľachtou a tozama-daimjóov. Predstavitelia Sacumy, Čošú a Tosa priviedli do Kjóta svoje vojská a vyslali odtiaľ do Eda sacumaského daimjóa menom Šimazu Hisamacu, aby tlmočil šógunovi cisárovi príkazy. Dvor požadoval potrestanie tých, ktorí boli zodpovední za predchádzajúce represálie, reformu systému striedavej služby, prípravu k ozbrojeným akciám na vyhnanie cudzincov a pripustenie tozama-daimjóov k účasti v šógunátnom aparáte.

Kým Šimazu Hisamacu rokoval v Ede, nižšie samurajstvo v Kjóte sa vyslovovalo proti dohode so šógunátom a snažilo sa šíriť hnutie sonnó-džói v celoštátnom merítku. Táto nová skupina v Kjóte, za ktorou stáli aj daimjóovia z Čošú a Tosa, potom poslala do Eda nového posla. Bol ním Sandžó Sanetomi, člen dvorskej šľachty kuge, ktorý bol poverený, aby menom cisára žiadal od šógunátu radikálny postoj proti cudzincom.

V roku 1862 došlo k závažnému incidentu, ktorý vyhrotil vzťahy medzi Japonskom a cudzími štátmi. Keď sa Sacumaský daimjó Šimazu Hisamacu vracal z Eda do Kjóta, stretol sa so skupinou Angličanov na koňoch, ktorí mu neustúpili z cesty. Za urážku ich sacumaskí samuraji napadli a pri zrážke bol zabitý obchodník C. L. Richardson. Británia žiadala ako kompenzáciu potrestanie vinníkov a peňažnú náhradu od **šógunátu** aj od **Sacumaského** panstva. Na jar 1863 sa v Ede vylodilo niekoľko stoviek britských a francúzskych vojakov. Šógunát napokon náhradu vyplatil, ale Sacuma-han ju vyplatil odmietol.

Medzitým cisársky dvor neustále naliehal na šógunát, aby podnikol radikálne kroky na prerušenie stykov s cudzinou. Edu však hrozila paľba z diel britských a francúzskych lodí, a tak akcie odvolal. Panstvo Čošú začalo ostreľovať cudzie lode plávajúce priplavom Šimonoseki a začalo tak boj proti cudzincom. V tejto krajne napätej situácii sa sacumaský

daimjó Šimazu rozhodol vystúpiť vojensky v prospech skupiny, ktorá bola **za** dohodu so šógunátom. V spolupráci s panstvom Aizu vypracovali plán vojenského prevratu, ktorý sa uskutočnil 30. septembra 1863. Vojská panstiev Sacuma a Aizu obsadili v priebehu noci cisársky palác v Kjóte a plne ovládli dvor. Takýmto spôsobom zvíťazili r. 1863 vojská strany presadzujúcej dohodu cisárskeho dvora so šógunátom. Začiatkom nasledujúceho roka, 1864, prišiel nedávno nastúpivší šógun Iemoči do Kjóta, aby od cisára obdržal formálne poverenie k vláde.

Čóšú sa pokúsilo o vojenskú akciu proti cudzím lodiam, bola však neúspešná a Briti si vojenskými represáliami vybojovali voľný prechod cez Šimonosekiský prieplav, ktorý panstvo Čóšú dovtedy ovládalo. Japonsko si uvedomilo, že za danej úrovne ozbrojených síl nie je schopné úspešne vzdorovať cudziemu útoku. Na druhej strane boli v Japonsku aj skupiny, ktoré mali záujem na udržiavaní a rozvíjaní stykov so zámorím. Medzi ne patrili napríklad obchodníci. Mnoho Japoncov sa v tej dobe tiež začalo systematicky zaoberať západnou vedou a zaujímať sa o situáciu v Európe a Amerike. Heslo džóí – zapudiť cudzincov – postupne strácalo na význame.

Situácia v Čóšú-han bola zložitá. Postupne sa tu nenápadne začali znova organizovať prepádové oddiely na boj proti cudzincom, do ktorých začali byť prijímaní aj **nesamuraji**: toto bol **jeden z veľkých spoločenských prelomov tejto doby**. Na druhej strane však boli v Čóšú aj takí ako Itó Hirobumi, ktorí tajne odišli do Anglicka, aby sa zoznámili s európskymi pomermi. Tu zistili, že Japonsko musí zmeniť svoj postoj a namiesto odmietavého izolovania sa musí začať od západu učiť. Táto skupina sa odvrátila od hnutia sonnó-džóí, a **takisto** sa nepridala ani k skupine cisársko-šógunského spojenectva, ktorá stála v čele panstva Čóšú. Vytvorili **novú** skupinu radikálneho samurajstva, ktorej programom sa stalo zvrhnutie šógunátu a údernou silou prepádové oddiely.

Inú skupinu s **podobným** cieľom zvrhnúť šógunát založil Saigó Takamori z panstva Sacuma. Saigó Takamori bol predtým poslaný do vyhnanstva, ale na naliehanie samurajov bol omilostený a prišiel do Kjóta so svojim novým programom.

V tejto rozbitej situácii Briti pochopili, že šógunát nie je schopný sa vlastnou silou udržať. Začali sa teda orientovať na vplyvné panstvá. Nadviazali užšie kontakty so Sacuma-han. Na druhej strane zasa Francúzi, ktorí s Angličanmi súperili, sa držali priateľstva so šógunátom: šógunát povolal francúzskych inštruktorov na reorganizáciu ozbrojených síl.

Roku 1866 sa spojili obe skupiny, ktoré boli za zvrnutie šógunátu - zástupcovia Sacumy a Čóšú. Dohodli sa na spoločnom postupe proti šógunátu. Vznikla tak koalícia Saččó (zo „Sac“ + Čó“). Šógunát sa pokúsil poslať proti Čóšú trestnú výpravu, na ktorej sa mali zúčastniť ostatné panstvá. Mnohé z nich však – samozrejme na čele so Sacumou – účasť na tejto trestnej výprave odmietli. V krajine vtedy prepukali aj roľnícke povstania, a tak keď v auguste 1866 šógun Iemoči zomrel, výprava bola zastavená.

Následne došlo k po sebe nasledujúcim nástupom na post šóguna aj cisára. Novým šógunom sa stal 15ročný Keiki } (FOTO), syn Tokugawa Nariakiho z Mito. (Osem rokov predtým bol Keiki kandidátom vtedajšej protišógunátnej opozície.)

V januári 1867 zomrel cisár. Bol predstaviteľom dohody medzi šógunátom a dvorom a kolovali klebety, že bol otrávený. Na jeho miesto nastúpil 15ročný princ Mucuhito pod vladárskym menom Meidži. Jeho nástup bol nespornou výhodou pre protišógunátnu stranu, ktorá sa nového cisára od samého začiatku snažila držať pod svojím vplyvom. Rok 1867 chystali protišógunátne panstvá zvrhnutie šógunátu. Frakcia Saigó Takamoriho bola za ozbrojený prevrat; predstaviteľom druhej frakcie bol Gotó Šódžiró z panstva Tosa; táto presadzovala pokojnú cestu. Keď Gotó videl, že ozbrojenému prevratu nemožno zabrániť, upozornil šóguna na situáciu. A tak sa stalo, že 9. novembra 1867 šógun Keiki **abdikoval**. Cisár formálne abdikáciu prijal, ale zároveň ho poveril, aby dočasne vykonával svoju funkciu

d'alej. V protišógunátnej koalícii nebolo totiž vyjasnené, ako by mala byť usporiadaná nová štátna moc po zániku šógunátu.

V tejto dobe prepukali ľudové akcie, ktoré niesli rysy náboženského poblúznenia. Na jeseň 1867 sa rozšírili povesti, že vraj z neba padajú papierové talizmany ako predzvesť veľkej zmeny k lepšiemu. Obyvateľstvo na ne reagovalo výbuchmi veselí a úplným oslobodením sa od chodu a starostí denného života. Ľudia sa zhlučkovali k veseliciam, pri ktorých sa tancovalo a spievalo. Zástupy takto rozjarených potom vtrhávali do domov boháčov, vyžadovali si tu pohostenie, odnášali si veci, ktoré sa im zapáčili, a opäť inde pokračovali v radovánkach (Hilská s. 328).

Likvidácia šógunovej moci sa dovedla do konca 3. januára 1868, keď vojská koalície Saččo (Sacuma-Čošú) obsadili cisársky palác. Zvolali cisársku rodinu a tých dvorských šľachticov a daimjóov, u ktorých bolo isté, že stoja na strane protišógunátnej koalície. Pred zhromaždením sa prečítalo PREHLÁSENIE O OBNOVENÍ CISÁROVEJ MOCI, ktorým bolo s konečnou platnosťou prijaté odstúpenie šóguna a zrušenie inštitúcie šógunátu. Prehlásenie obsahovalo aj výzvu k ľudu, aby podporil novú vládu. Keikimu bolo prikázané, aby odovzdal novej vláde tokugawovské zeme a šógunátnu pokladnicu.

Keiki sa však rozhodol vzdorovať. Vypukla tak občianska vojna, trvajúca niekoľko mesiacov. Napokon sa bývalý šógun definitívne vzdal a v máji 1868 do Ede vstúpili vojská novej cisárskej vlády. Tokugawovcom bola ponechaná časť ich bývalého majetku. Prívrženci šóguna však ešte niekoľko mesiacov bojovali proti vojskám cisárskej vlády. Najdlhší odpor sa udržal v Hakodate na južnom Hokkaide, kde sa uchýlil zvyšok šógunátneho loďstva. Toto posledné ohnisko odporu bolo zlikvidované na jar 1869.

Meidžiské zmeny

Nová vláda vzápätí prišla k riešeniu problémov vyplývajúcich z krízy tokugawovského systému. Nasledujúcich 20 rokov bolo preto v Japonsku obdobím prevratných zmien, ktoré sa zavŕšili prvou ústavou, zvanou Ústava Meidži, r. 1889.

V novej vláde sa uplatnili osobnosti, ktoré stáli v čele diania vedúceho k zvrhnutiu šógunátu. Boli medzi nimi niekoľkí dvorskí šľachtici, ale hlavne predstavitelia nižšieho samurajstva zo Sacumy a Čošú. Boli to takzvaní „meidžiskí muži“, ktorí boli generačne o niečo starší od cisára a niektorí stáli v čele politického života Japonska až do konca 19. storočia.

V roku 1868 sa vytvárali ústredné orgány novej vlády, v ktorej sa štruktúra starých inštitúcií cisárskej vlády kombinovala s novými prvkami ovplyvnenými americko-britským systémom – konkrétne išlo o prvok delby moci na výkonnú, zákonodarnú a súdnu. 12. októbra 1868 bol cisár korunovaný a bola vyhlásená éra Meidži. Zároveň sa rozhodlo, že odteraz bude za každého nového cisára vyhlásená len jedna éra, ktorej názov bude súčasne oficiálnym menom panovníka. Cisárska rezidencia bola z Kjóta prenesená do bývalého šógunského paláca v Ede, ktoré dostalo nový názov „Východné Cisárske mesto“ – Tókjó.

Roku 1872 bolo oficiálne zrušené kráľovstvo Rúčú. Bolo prehlásené za panstvo pod pojapončeným názvom Rjúkjú-han.

Bolo rozhodnuté o tom, že panstvá han budú postupne zrušené, čo predstavovalo zložitý proces. Popredné osobnosti z panstiev Sacuma, Čošú a Tosa navrhovali svojim daimjóom, aby dobrovolne vrátili cisárovi právo vládnuť nad pôdou a ľuďom. Postupne takto vrátili svoje hany všetci daimjóovia a za odmenu boli formálne ustanovení guvernérmi daných území, pričom im bola vymeraná odmena v naturáliách vo výške 10iny výnosu ich bývalého panstva.

Utvorila sa cisárska garda pod velením Saigó Takamoriho.

V administratívnom rozdelení štátu boli zrušené posty guvernérov provincií, panstvá han boli zrušené a namiesto nich nastolené moderné prefektúry KEN, ktoré často kopírujú stredoveké provincie kuni, ale majú nový názov.

Vláda uľahčila daimjóom a samurajom prechod do nového systému tým, že sa zaviazala splatiť časť ich dlhov a vyplácať im pravidelnú ročnú penziu vo výške úmernej ich doterajším príjmom.

Toto sa však ukázalo ako veľmi problematické, pretože na rozvoj moderného priemyslu ešte nebol nahromadený patričný investičný kapitál a poľnohospodárstvo, ktoré bolo hlavnou ekonomickou základňou krajiny, bolo zastarané. Zabezpečenie penzií pre zosadenú vojenskú šľachtu teda predstavovalo pre roľníkov ešte väčšiu záťaž, než zažívali za šógunátu.

R. 1872 bol vydaný zákon, rušiaci doterajšie rozdelenie obyvateľstva na 4 stavy a zaviedli sa 4 nové skupiny, medzi ktorými bola vyhlásená formálna rovnosť:

cisársky rod

vyššia šľachta

nižšia šľachta

prostý ľud

Do vyššej šľachty (kazoku) boli zahrnutí okrem dvorských šľachticov aj bývalí daimjóovia, a do nižšej bývalí samuraji. (Šľachta bola zrušená po 2. svetovej vojne, r. 1947). Ostatné obyvateľstvo patrilo do štvrtej skupiny, spolu s odvrhnutými skupinami tzv. hinin. Tajená diskriminácia týchto odvrhnutých však pokračovala a viedla k vytvoreniu tzv. burakumin, ľudí uzavretých štvrtí, ktorí v Japonsku existujú dodnes.

Dôležitý bol aj proces zjednocovania roztrieštených vojenských oddielov jednotlivých bývalých panstiev a vytváranie štátnej armády. Vojenskú reformu dostal na starosti Jamagata Arimoto, ktorý využil skúsenosti zo študijného pobytu v Európe. Zaviedla sa všeobecná branná povinnosť a popri tom sa vytváralo profesionálne dôstojníctvo.

V roku 1872 bola tiež zavedená povinná školská dochádzka. Keďže bola platená, predstavovala ďalšie zaťaženie pre najchudobnejšie roľnícke rodiny. R. 1900 bolo preto školné na základných školách zrušené. Budoval sa systém škôl a univerzít. Stredné a vysoké školstvo za pomoci tých, ktorí sa na štátne štipendiá vyškolili v zámorí, a učiteľských kádrov povolaných z cudziny, dosiahlo rýchlo úroveň zodpovedajúcu vtedajšiemu svetovému štandardu. Japonsko dokázalo na poli výchovy iniciatívne prevziať a aplikovať v domácich podmienkach európske a americké skúsenosti.

Pozoruhodné tiež je, že

Japonsko nezažilo problém myšlienkového, jazykového a prípadne aj existenčného odcudzenia inteligencie vlastnej krajiny, ktorý neskôr ťažko doľahol na veľa ázijských krajín. V Japonsku táto skutočnosť bola nesporne ovplyvnená tým, že sa nestalo kolóniou.

Od začiatku roku 1873 sa v Japonsku zrušilo celoštátne používanie čínskeho lunárneho kalendára a prešlo sa na solárny kalednár gregoriánsky.

Začlenenie samurajstva do novej spoločnosti bolo vážnym problémom. V roku **1870** bolo z celkového počtu **34 miliónov** obyvateľov takmer **1,9 milióna** samurajov. Penzie, ktoré im štát ponúkol pri likvidácii panstiev, znamenali nadmerné zaťaženie štátnej pokladnice. Preto vláda navrhla roku **1873** bývalým **daimjóom** a **samurajom**, že im vyplatí **jednorazové** odstupné. Takto sa umožnilo príslušníkom tejto vrstvy, aby získali **kapitál** vhodný na investície a podnikanie, v čom tkvel začiatok rozvoja moderného japonského priemyslu.

Vo vláde bola veľmi silná klika Saččó, tj. pôvodných samurajov z panstiev Sacuma a Čošú. Saigó Takamori presadzoval ťaženie do Kórey, ale keď sa nestretol s pochopením v kruhoch novej vlády, odišiel do Sacumy, kde pripravoval ozbrojené povstanie. Výnos o zákaze nosenia mečov r. **1877** sa Saigó Takamorimu stal zámenkou na otvorenie povstania, ktoré vypuklo v Kagošime a šírilo sa po Kjúšú. Bolo však napokon porazené a Saigó Takamori spáchal samovraždu.

1879 bolo bývalé **Rúčúske** kráľovstvo zaradené do japonského štátu ako prefektúra Okinawa, **Okinawa-ken**, a posledný rúčúsky kráľ **Šó Tai** bol presídlený do Tókja, kde dostal rezidenciu ¹.

Súčasne s týmto dianím sa objavujú hnutia volajúce po **demokracii** a **ústave**. Niektoré boli umiernené, tie radikálne boli potláčané. Napokon sa vláda rozhodla vyriešiť tieto napätia tým, že sa **sama** podujala vypracovať ústavu. Príprava ústavy bola dlhým procesom, počas ktorého bola **časť štátneho** vlastníctva prevedená do majetku **cisárskej rodiny**. Napr. pozemkové vlastníctvo cisárskeho dvora sa **znásobilo 11x**. Roku **1884** bol zmenený systém šľachty, do ktorej mohli byť odteraz menovaní aj príslušníci vysokej **byrokracie**. Bolo stanovených 5 šľachtických titulov podľa vzoru západoeurópskej aristokracie a z ich nositeľov bola menovaná **Horná snemovňa** (Sangiin) japonského parlamentu.

Ústava bola inšpirovaná ústavou pruskou, a bol vytvorený nový orgán, cisárova tajná rada, ktorá nepodliehala vláde ani parlamentu.

Ústava Meidži bola vyhlásená r. 1889 a platila až do vojenskej porážky roku 1945. Bola cisárocentrická a systém, ktorý zavádzala, sa nazýva **tennósei**, niečo ako „imperializmus“ (imperator = cisár). Šintó sa stáva oficiálnou štátnou ideológiou, **dochádza k striktnému oddeleniu buddhizmu od šintó** a Japonsko smeruje k militaristickému obdobiu svojich dejín. O ďalšom vývoji len stručne:

1894-5	čínsko-japonská vojna (zisk vplyvu na Tchajwane)
1904-05	rusko-japonská vojna (zisk južného Sachalinu)
1910	anexia Kórey (do 1945 súčasť Japonského cisárstva)

1912 – 1926 éra Taišó (syn cisára Meidžiho, mentálne neduživý)

1923 veľké kantóske zemetrasenie

1926 – 1989 éra Šówa (syn cisára Taišóa, osobným menom Hirohito)

prekvapivý nástup militarizmu po období úspešného presadenia sa Japonska na medzinárodnom poli

1932	anexia Mandžuska
december 1941	útok na americkú základňu v Pearl Harbor
august 1945	Hirošima a Nagasaki
1945	porážka v 2. svetovej vojne, nová povojnová ústava.

japonský hospodársky zázrak

1989 dodnes éra Heisei (syn cisára Šówu)

Zbožštenie cisára Meidžiho po jeho smrti r.1912: bola mu postavená cisárska veľsvätyňa „Meidži-džingú“, patriaca k najvýznamnejším a najrozsiahljším svätyniam v Tókju; cisár s manželkou sú tam uctievaní ako božstvá kami.

¹ Jeho potomkovia v tej časti Tókja dodnes žijú.